

Båtsmansstol – inget för hundar

En båtsmansstol är enligt Nationalencyklopedin en kort sittbräda, fastgjord i en hisslina, och som användes på fartyg vid arbeten i rigg och dylikt. Vad har då båtsmansstolen för anknytning till marktele, där finns ju inga riggar? Förvisso, men vi har master – antennmaster!

Redan på 1940-talet installerades fasta markradiostationer för lång- och kortvåg. Till dessa fanns 20 meter höga master som bar upp antennerna och som fordrade underhåll.

Även de sändare som infördes i flygvapnet i slutet på 1950-talet för luftförsvarsorientering (Lufor) arbetade på långvåg. Antennen utgjordes av en mast uppbyggd av falsade rördelar till en höjd av 36 eller 55 meter. Till masten hörde stag och toppnätlinor, se bild 1.

STRYPSNARA OM MASTEN

För att undvika att fälla dessa master vid underhållsarbeten utvecklades olika metoder att ta sig upp i dem. Jan Gisgård vid markteleverkstaden i Stockholm, som själv har mångårig erfarenhet av dessa arbeten, omtalar att det mest vanskliga sättet var att fila bort piggarna på vanliga stolpskor, trä på gummislang (trädgårdsslang) och klättra som om det vore en trästolpe.

En fördel var då att vara tung, så skon fick bra grepp samt att röret var torrt. Var du för lätt eller röret fuktigt uppstod samma

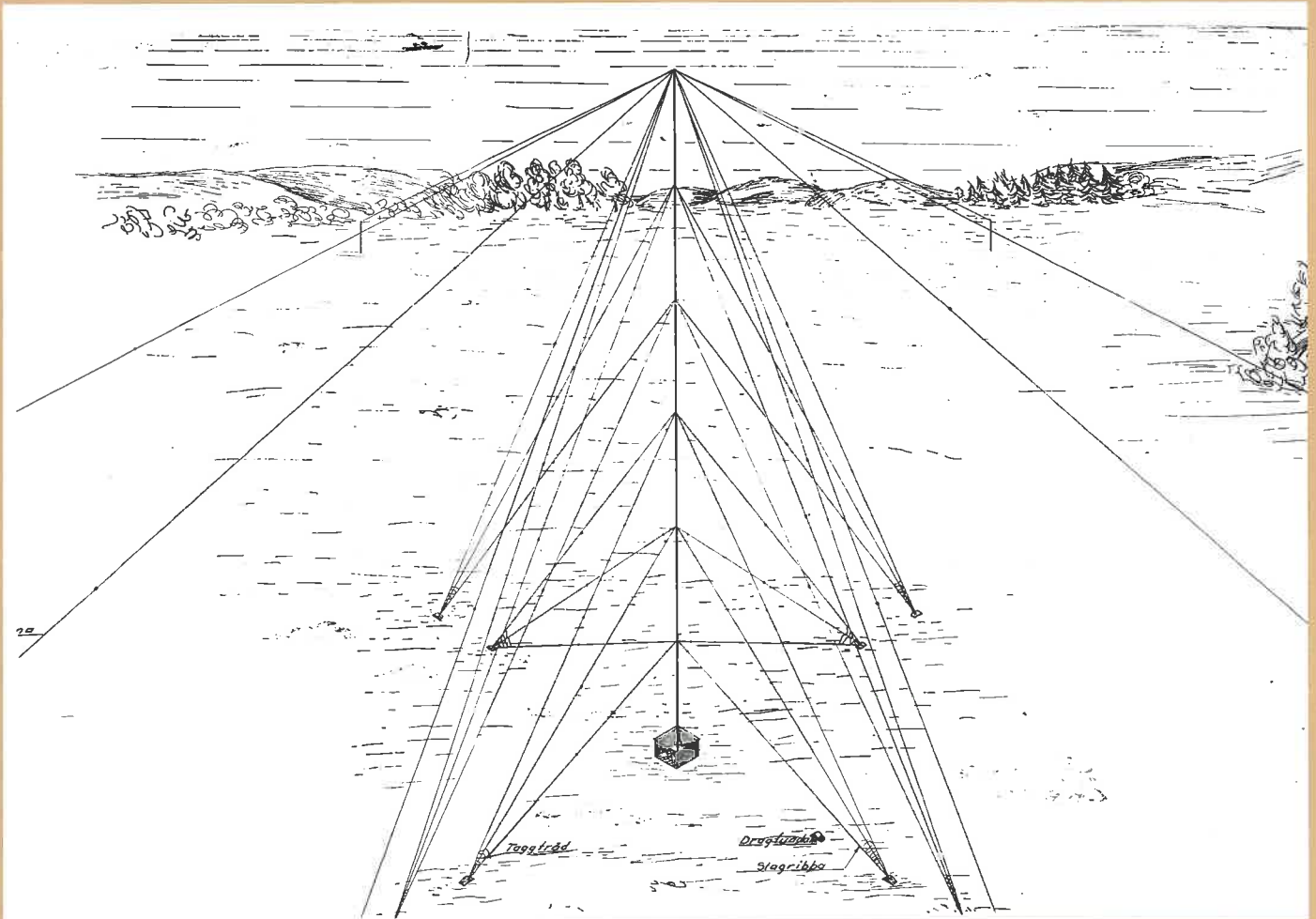

Bild 1. En teckning på en luformast 36 alt 55 meter hög där bl.a. Båtsmansstolen användes

Bild 2. Båtsmansstol av den typ som levererades från AB E.A. Vibergs industrier i slutet av 1950-talet.

effekt som "roliga stegen" på Gröna Lund, den där trappstegen som går både upp och ner och det gäller att kliva vid rätt tillfälle om man skall komma upp. För att få någorlunda säkerhet hade man ett livbälte med strypsnara om masten. Vid dessa övningar var det dessutom viktigt att inte bara tappa fattningen utan även skon. I nödfall medfördes därför en lina i vilken man kunde fira upp eventuell förlorad fattning.

För att underlätta arbetet i antennmasten anskaffades båtsmansstolar. I mastens topp monterade man ett block genom vilket en hisslina (wire) löpte. Denna skulle användas vid personbefordran i masten under inspektion eller reparation. I linan fästes en båtsmansstol och sedan kunde man med ett spel hissa reparatören upp och ner utefter masten.

För att inte behöva veva spelet för hand användes ibland en stor bormaskin för detta ändamål.

FLAGGLINA

Senare infördes en ändring där ställinan i masten byttes ut mot en flagglina för att undvika korrosion. Ställinan lindades upp på en trumma och förvarades inomhus intill sändaren. Samma år monterades även en ny hissanordning med bl.a. större bryttrissa vilket skulle minska påkänningen i hisslinan. Bytet till flagglina var inte bara positivt ty det inträffade åtminstone ett tillbud där man försökt hissa upp personal med hjälp av bara linan.

I slutet av 1950-talet levererades fyra båtsmansstolar av en ny konstruktion från AB E.A. Vibergs Industrier i Halmstad, avsedda för televerkstädernas arbeten i luformasterna. Stolens utseende framgår av bild 2. I princip var det en rörkonstruktion med sittbräda och ryggstöd klädda med 16 mm skumgummi och överdragen med galon.

VÄLMÅENDE PERSONAL

Dessa besiktades och provbelastades av Centrala Verkstaden i Arboga (CVA) men kunde inte godkännas. De främsta orsakerna till detta var att stålkonstruktionen var gråmålad och inte varm-förzinkad, fel rördimension och remtyg (en av stolarna, som hade varit i bruk vid televerkstaden i Kallinge, hade redan två remmar avslitna).

Bild 3. Bilden ger en föreställning om hur båtsmansstolen hissades med hjälp av lastbil. Draglinan syns lite grann vid fronten på lastbilen.

Bild 4. Hängande last.

HISTORIA

Stolen provbelastades med en vikt på 300 kg, vilket även för televerkstädernas välmående personal kunde anses vara tillräcklig säkerhetsmarginal. Detta orsakade en förlängning av 7 mm mellan fästbulten och sittplanet, men efter avlastning återtog utgångsläget. Eftersom förlängningen berodde på fjädring i bågen kunde provbelastningen godkännas. De övriga anmärkningarna skulle dock åtgärdas innan hela stolen kunde godkännas.

SLIRADE I GRUSET

1965 infördes en mellandel mellan trissan i toppen och antennlinornas fästpunkter för att kunna hissa upp båtsmansstolen högre, linskivan försågs men kullager och skyddskåpa enligt Arbetarskyddsstyrelsens anvisningar.

En del av båtsmansstolens tillämpningar var av minst sagt tvivelaktig natur. När man exempelvis skulle måla länkmaster klättrade man högst upp i masten och gjorde fast båtsmansstolen i en lina som avlastades på marken i en bergögla. Sedan stod en man och släppte efter linan eftersom stolen skulle flyttas neråt, vid stopp av olika slag gällde det att fästa linan runt träd eller annat fast föremål. En annan metod som tillämpades var att utnyttja ett block i masttoppen samt en bryttrissa vid mastfoten. Linan till stolen fästes i en lastbil (Volvo Viking) som sedan backades från masten och höjde båtsmansstolen uppefter masten. Det mest kritiska momentet vid denna metod var när stolen närmade sig toppen. Kunde man inte få stopp i tid belastades både linan och masten. Se bild 3.

Vid ett annat tillfälle testade man en Volkswagenbuss men den orkade inte fullt ut att klara av lasten, den slirade i gruset.

Båtsmansstolen var ingenting för höjdrädda, vilket torde framgå av ovanstående, och åtminstone jag skulle ha krävt åtskilliga lugnande stolpilller för att bara sitta i en sådan där utrustning.

**Text: K-G Andersson, LedTek Luleå.
Foto via Jan Gisgård, Täby.**